

Становище

на дисертационния труд „НАЦИОНАЛНАТА ИДЕНТИЧНОСТ НА МЛАДИТЕ ХОРА В БЪЛГАРИЯ В НАЧАЛОТО НА ХХІ ВЕК“,

представен от докторант Иван Миленов Михайлов

Научен ръководител: проф. дсн Таня Неделчева

Рецензент: проф.дсн Валентина Миленкова

I. Представяне на дисертационния труд

Актуалността на настоящия дисертационен труд се състои в преосмисляне на националната идентичност в началото на новото хилядолетие в условията на глобализация и регионализация, и динамичните социални феномени в целия свят, породени от процесите на миграция и бежанска криза, както и на катаклизми от различен характер, които преживяваме. Изграждането на националната идентичност се влияе от промените на политическата ситуация и формирането на граждански тип национална идентичност, дефинирана като наднационална идентичност. От друга страна, сложната ситуация на идентичността се свързва и с обстоятелството, че младите хора като възрастова общност са подложени на разнородна съвкупност от фактори, отнасящи се до усвояването на нови роли в социален, професионален и семеен план, които формират нови отговорности и също влияят на националната идентичност.

Цел на дисертационния труд е да бъде направен анализ на съвременната национална идентичност на младите хора в България. Да се очертаят контурите ѝ, да се установят основните ѝ параметри и да се вникне в нейното съдържание.

В съответствие с целта са формулирани и *задачите*, които се определят като:

- събиране, обобщаване и анализ на интердисциплинарна информация по проблемите на груповата идентичност и нейните национални измерения;
- определяне на типа и тенденциите в развитието на съвременната българска национална идентичност;
- очертаване на тенденциите в развитието на младежите в страната с акцент върху тяхната идентичност;
- провеждане на емпирично социологическо изследване с цел експлициране измеренията на националната идентичност и нейното развитие.
- анализиране на резултатите от проучването, проверка на хипотезите и формулиране на изводи от проведеното изследване.

Основна теза на дисертационния труд е, че в началото на XXI в. националната идентичност на младите хора в България съчетава привързаност към родината, от една страна и усещане за принадлежност към Европа, от друга. На този етап дори и сред младежите националните ориентири на идентичността вземат превес.

Докторантът е формулирал и работна хипотеза, че младите българи днес са социална група, която в ситуация на преход от тоталитарно към демократично общество изгражда гражданската си национална идентичност и на тази основа започва формирането и развитието на наднационалната идентичност.

В допълнение работната хипотеза е конкретизирана в отделни хипотези, включително и такава, която се верифицира емпирично в проведеното изследване: че българските младежи са група от обществото, която най-бързо формира елементи на гражданската идентичност.

Методите, на основата на които е изградена емпиричната рамка на дисертацията са съчетание между анкетно онлайн проучване със стандартизирана анкета на принципа на „отзовалите се“ и дълбочинни интервюта .

В *структурно отношение* дисертацията включва увод, три глави, заключение, приложение и използвана литература. В рамките на всяка една от главите са направени поредица от разсъждения, аргументации и изводи. Общият обем на дисертацията е 242 страници. Основният текст е 198 страници. Цитираните библиографски източници включват 188 заглавия, от които 99 на български език и 89 на английски език.

В дисертационния труд се анализират трите основни идеални типа идентичности, в съответствие с индикатора социално време. Направен е изводът, че ориентацията на българската национална идентичност може да се търси по оста минало – настояще, тъй като за българите бъдещето е несигурно и доминантната ориентация е свързана с настоящето или се задава от миналото. Новото хилядолетие определя нови акценти в българската идентичност, които се корелират с възрастовите характеристики на социалните общности, като при младите поколения се формира наднационална идентичност като водеща поколенческа специфика. Формирането на наднационална идентичност като цяло обаче се затруднява от изразената етническа идентичност на българското общество и макар да са налични характеристиките на икономическата глобализация, все още културното глобализиране не е постигнато.

Направен е изводът, че трите **типа идентичности: национална, етническа и културна съществуват паралелно**. Освен това има надграждане на нивата на идентичност и се подчертава, че всяко следващо ниво на идентичността се основава на предходните. Националната се изгражда на базата на етническите, наднационалната – е на основата на националните.

Самата национална идентичност преживява сериозни кризи, свързани с развиване на процеси на атомизиране и затваряне на индивидите в малки социални групи, чрез които се компенсира анонимността. Второто основание на кризата на националната идентичност, според докторанта е базирано на развитите форми на национализъм. В допълнение, мощните глобализационни процеси, които протичат в икономиката, бизнеса, търговията, финансите, политиката оказват също влияние върху подкопаване устоите на националната идентичност. Освен рамката от външни фактори, има и поредица от вътрешни, свързани с промените в икономическите и политическите структури и отношения, формиране на разпределителни групировки и клиентелизъм, процесите на етноцентризъм, и др. Тази съвкупност от вътрешни и външни фактори са амбивалентни, от гледна точка на тяхната природа, но ефектът им е еднотипен – криза на националната идентичност. От една страна, при доминация на вътрешните фактори, може да се засили атомизацията, от друга страна, ако доминация имат глобализационните процеси – може да се засили формирането на културната идентичност.

В теоретичния анализ е използвана информация от различни проведени изследвания, включително международни и сравнителни, които дават данни за ценностите на младото поколение, които съществено се различават от ценностите и идентичността на по-възрастните поколения в страната ни. Извежда се идеята за европейското гражданство, като свързано с основните европейски ценности и наднационалната европейска идентичност. Развива се тезата, че тази идентичност е в началната си фаза, като наднационалната идентичност се надгражда над националната и я космополитизира, отваря я в пространствен план, но и като осъзнатост и ценностно изражение. Един от най-важните съдържателни елементи на наднационалната идентичност е осъзнаване на гражданския потенциал като политическа същност и насоченост на младите хора в български условия. Паралелното съществуване на националната и наднационалната идентичност показват непротиворечиво съчетаване в условията на глобализация.

В тази връзка е и моят въпрос: продължилите няколко месеца протести срещу политическата власт през лятото и есента на 2020 г., как могат да бъдат разглеждани:

като израз на национална или наднационална идентичност? Една от основните движещи сили бяха младите хора и особено младежи, обучаващи се в университети на Западна Европа и САЩ. Много от наблюдателите привиждаха в това - пренасяне на духа и ценностите на гражданското общество на Западна Европа. Действително, младите хора се изяха като един от най-активните субекти на политическа и гражданска активност в събитията.

Съществен компонент в структурата на дисертационния труд представлява проведеното социологическо изследване, чийто предмет е националната идентичност на младите българи, живеещи в България в настоящия момент. Тя се проследява чрез разбиранята и оценките на респондентите за родината, семейството и рода, родния език и патриотизма.

Констатира се припокриване на локалната и национална идентичност; родината се асоциира с непосредственото обкръжение – роднини, близки, приятели. Самата **идентичност се определя като процес, който се развива отвътре навън**, посредством личното разбиране и усещане на житейското пространство. Идентичността се конструира през семейството, традициите и фолклора, тя тръгва от миналото, но преминава през настоящето, като се откриват и различни форми на модерен патриотизъм. И в този порядък, езикът придобива всеобщо призната значимост от респондентите и се определя като най-важен елемент на идентичността. На тази основа се прави изводът, че при големи групи от българските младежи, водеща е етническата национална идентичност.

На основата на приведените резултати от количественото и качествено изследване, се прави обобщението, че националната идентичност на младите хора в България съчетава привързаност към родината от една страна и известна степен на усещане за принадлежност към Европа от друга. На този етап дори и сред младежите националните ориентири на идентичността вземат превес. В същото време, у младите българи започва изграждане на характеристики на гражданска национална идентичност.

Направен е изводът, че идентичността на младежите е ориентирана основно по оста минало – настояще, **съдържа сериозен трансформационен потенциал**, но сама по себе си е недостатъчна за пълноценна и категорична обществена трансформация.

II. Приносни моменти

Като приноси на дисертационния труд мога да посоча следните.

1. Дисертационният труд дефинира понятието прескачаща идентификация. Характерна за общества, които са в ситуация на догонващо развитие, тя е изява на търсенето на най-преките пътища за постигане на идентичността еталон.
2. В концептуализацията на идентичността се въвежда фигурата „изменчивост на идентичността“, обусловена от факта, че трите основни вида групова идентичност са в определена симбиоза един спрямо друг.
3. Експлицира се и се доказва тезата, че съчетавайки европейската с националната идентичност, младите българи откриват своята идентификация във време на динамична промяна на идентичността.
4. Направените теоретични и емпирични анализи, изведените обобщения и разсъждения са обосновани и кореспондират със социалната действителност и реалности.

Посочени са 3 публикации по темата на дисертацията. Всички публикации са в издания с научно рецензиране.

III. Заключение:

В заключение, като оценявам постигнатото в дисертационния труд, изразявам своята положителна оценка и ясна позиция на докторант Иван Миленов Михайлов да бъде присъдена образователната и научна степен „Доктор“ по научна специалност "Социология“.

Член на научно жури:

Проф. дсн Валентина Миленкова

15.12. 2020
Гр. София